

DEMOKRATİK YURTTAŞLIK EĞİTİMİ BAĞLAMINDA OKUL ÖĞRENCİ MECLİSLERİ

Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ^{a*}; Elif CÜRO^b

^a Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE
^b Anadolu Öğretmen Lisesi, Ergani/TÜRKİYE.

ÖZET

Betimsel nitelikteki bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında uygulanan okul öğrenci meclislerinin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın evrenini 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır İl Merkezindeki ortaöğretim kurumlarının 11. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini için okullar Genel, Anadolu ve Mesleki-teknik liseler olarak üç grupta toplanmış ve her okul türünden random yöntemiyle dörder okul olmak üzere 12 okul seçilmiştir. Araştırma kapsamında 1185 öğrenciye ulaşılmıştır. Veriler 20 maddelik Likert tipi bir ölçekle toplanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.92, Kaiser–Meyer Olkin (KMO) değeri 0.94 ve Bartlett testi sonucu da 3690,402 ($p<0.05$) olarak hesaplanmıştır. Faktör analiz sonucunda Seçme-Seçilme, Demokratik Kültür, Katılım, Saygı ve İletişim olarak adlandırılan beş faktör belirlenmiştir. Veriler cinsiyet ve okul türü değişkenine göre değerlendirilmiştir. Okul öğrenci meclisi uygulamalarının öğrencilerde seçme-seçilmenin önemini kavramalarına katkıda bulunduğu, onların karar verme becerilerini geliştirdiği, okul ortamında sahip oldukları hakları öğrenme fırsatı verdiği belirlenmiştir. İletişim kurmada öğrenci görüşlerinin cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre değiştiği belirlenmiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla iletişim kurma şansı edinmektedirler. Meslek lisesi öğrencileri Anadolu ve Genel lise öğrencilerine göre iletişimi geliştirmede öğrenci meclislerini daha etkili bulmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öğrenci Meclisi, Demokrasi Eğitimi, Demokratik Kültür, Katılım

SUMMARY

The aim of this descriptive study is to determine high school students' perceptions of efficacy level of school student councils. The population of the study includes 11th grade high school students in Diyarbakır city center in 2008-2009 academic year. The sample includes 12 high schools chosen randomly. The schools were grouped as General, Anatolian and Vocational Technical High schools. There are four schools in each group. Data were collected by using a 20-item five-point Likert-style scale. Totally 1185 students were administered the scale. Cronbach alpha value of the scale was measured to be 0.92, Kaiser–Meyer Olkin (KMO) measure of sampling adequacy of the scale was measured to be 0.94 and Bartlett's test was calculated to be 3690,402 ($p<0.05$). There are five factors in the scale named electing and being elected, democratic culture, participation, respect and communication. Data were analyzed in terms of gender and school type variables. Anova, t test, KWH, MWU and LSD tests were used to analyze the data. Findings revealed that school student councils helped students realize importance of electing and being elected, developed their decision making skill and gave them opportunity of learning their rights in school. Students' views on building communication differed in terms of gender and school type variables. Male students could have

* **Yazar:** nurigomleksiz@yahoo.com

the chance of building communication more than female students. Students of vocational high schools found school students more effective than the students of general and Anatolian high schools.

Key Words: *School Student Council, Democracy Education, Democratic Culture, Participation*

GİRİŞ

Demokrasi halkın egemenliğine dayalı bir yönetim sistemidir. Demokrasi, bireylerin eşit haklara sahip olduğu ve siyasi, sosyal ve ekonomik kararların çoğunluk tarafından alındığı ve aynı zamanda azınlık haklarını koruyan bir sistemdir. Demokrasi sisteminde yurttaşların karar alma süreçlerine temsili veya doğrudan katılmalarına fırsat sunulmaktadır (Yanıklar ve Yıldırım, 2004: 27).

Demokrasi, bireyin içinde yaşadığı doğaya ve diğer kişilere ilişkin davranış ve düşüncelerini biçimlendirmektedir. Demokraside amaç, ilk önce birey olma ve daha sonra iyi vatandaş yetiştirmedir. Akılcı, bilimsel ve doğru olandan yana çoğulcu bir yaklaşımla demokrasi toplumun her alanında yaşanır. Demokrasi, toplum içindeki bireylerin bütün farklılıkları ile birbirlerini kabullerini, hak ve özgürlüklere karşılıklı saygı ve hoşgörüyü içermektedir (Duman, 2008: 288). Demokrasi sadece yönetim sistemi değil aynı zamanda bir kültür, bir düşünüş, bir hayat tarzı, birlikte çalışma ve yaşama şekli olarak da olarak ifade edilir. Bu nedenle demokrasi sistemi içerisinde tüm bireyler, karşılıklı hak ve sorumluluklarının farkında olmalı, onu birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı duymayı gerektiren bir yaşam biçimi olarak anlamalı ve kabul etmelidirler (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004: 28).

Demokrasi anlayışı, içinde oluşturduğu değerler ve ilkeler sistemi ile gelişmiştir. Demokrasi anlayışının temel ilkeleri, insan haklarına saygı, özgürlük, eşitlik, sosyal adalet, çoğulculuk ve katılımcılıktır. Bu temel ilkeler devlet yapısında, toplumsal yapıda, politik yaşamda ve insan ilişkilerinde çok boyutlu olarak yaşanır (Cılga, 2001: 69). Bundan dolayı toplumda demokrasi anlayışının ve demokratik değerlerin gelişmesi önemlidir.

Toplumlarda demokratik gelişmenin olabilmesi için, demokrasinin temel ilkelerinin toplumun kültürel değerleriyle örtüşmesi ve bireylerin demokratik anlayışın temel ilkelerini benimsemiş olması gerekir (Köse, 2009: 872). Bu değerler toplumun her yapısında yaşandığı zaman anlamlı olur. Bundan dolayı toplumda demokrasi anlayışının ve demokratik değerlerin gelişmesi önemlidir. Toplum içinde demokrasi anlayışının gelişmesi için gerekli koşullar şunlardır (Başaran 1986:111):

1. Demokratik yönetimin işleyişi ve kurallarının ussal olması gerekmektedir. Ussallığın seçilmesi ile insana saygı geliştirilebilir ve doğru yol bulunabilir.
2. Demokratik yönetimde yol gösterici bilimdir. Bilim ve teknolojiye gelişmeleri takip etmeyen yönetimler çağdaş yönetim düzeyine ulaşamazlar.
3. Demokratik yönetim evrensel insan haklarına ve hukuka uygun işlemelidir.

Bilgi toplumunun bireyleri araştırma yapma, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerine sahip olmanın yanı sıra demokratik değerlere ilişkin olumlu tutum da geliştirmiş olmalıdır. Bu özelliklere taşıyan bireylere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü günümüzde değişim ve dönüşüm her zamankinden daha hızlı ve fazladır. Bu tür bireyler ancak demokrasinin bir yaşam biçimi olarak algılandığı demokratik ortamlarda yetişebilmektedir (Genç ve Kalafat, 2008: 212).

Toplumda demokrasinin etkili işleyebilmesi için bireylerin bir vatandaş olarak siyasal görevlerini yerine getirmesi, seçme ve seçilme hakkını iyi ve bilinçli kullanması, siyasal sorunların çözümü için belli durumlar karşısında yerinde kararlar verebilmesi, toplum sorunlarını kavraması, bunlara ilişkin karar vermesi gibi yeteneklere sahip olması gerekmektedir. Bireylerde bu yeterlikleri geliştirmede en önemli rol eğitim kurumlarındadır (Karakütük, 2001: 12). Tüm eğitim kurumları öğrencilerine demokratik süreçlere katılmalarına fırsat sunarak onlara demokrasi anlayışının ilke ve değerlerini öğrenmelerini sağlamalıdır. Eğitim kurumlarının bireylere demokratik ilke ve değerleri, bilgi ve kavrama düzeyinden daha üst düzeyde uygulama, analiz ve sentez düzeyinde kazandırması gerekir. Böylece bireyler özgür, analitik düşünme gücüne sahip, eleştirilere hoşgörü ile yaklaşabilen, yaratıcı, üretici ve demokrasiye bağlı bireyler olarak yetişir. Demokratik bir topluma ulaşma ancak iyi bir eğitim ile bireylere kazandırılacak üst düzey bilgi-tutum ve becerilerle sağlanır. Çünkü toplumda demokratik anlayışın gelişmesi ve sürdürülmesinde, eğitim kurumlarının bireylere demokratik değerleri ne kadar kazandırdıkları ve benimsemelerini sağladıkları arasında güçlü bir bağ vardır (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004: 28).

Toplumda demokrasinin gelişmesi için eğitim düzeyi yüksek bireylere ihtiyaç vardır. Eğitilmiş bireyler demokrasi için gerekli olan katılım, karar verme süreçlerinde yer alır. Ayrıca haklarını arama ve savunmak için de eğitim oldukça önemlidir. Eğitim düzeyi düşük olan toplumlarda demokrasi tam anlamıyla işlemez (Karakütük, 2001: 9). Eğitim kurumlarında bireylerin etkin bir vatandaş olarak sosyal, ekonomik ve politik konularda bilgi birikimine sahip olma, bireylerin sahip olduğu hak ve sorumlulukları fark etme ve bir başkasının görüş ve düşüncelerine saygı duyabilme yönünde tutum geliştirebilmeleri sağlanmalıdır. Toplumun gelişmesinde bireylerin üzerine düşen görevleri fark etmeleri sağlanmalı ve bunun için işbirliği yapabilmelerini sağlayacak beceriler kazandırılmalıdır. Toplumda demokrasi anlayışının gelişmesi ve korunması için gerekli koşullar ve yaşantıların bireyler tarafından fark edilmesi önemlidir (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004: 28).

Demokrasi eğitiminin temel amacı demokrasi kültürünün ilke ve değerlerinin bireylere kazandırılmasıdır. Demokrasi eğitiminin amacına ulaşması ancak demokratik eğitim ile ulaşılır. Demokratik eğitim, her türlü fırsat ve olanak eşitsizliğini ortadan kaldırarak bireyin kendini geliştirmesini desteklemektedir. Saydam, katılımcı, insanı yücelten demokrasi eğitimi her türlü imkan ve fırsatı sağlayarak bireyin her türlü yönden gelişimini sağlamaktadır. Demokratik eğitimde birey, insan olma nitelikleriyle kabul gören, onaylanan, özdeğer ve özsaygısı yüksek olarak görülmektedir. Demokratik eğitimin temel sayılıtları arasında; eğitim anlayışının öğrenci merkezli olması, bireyin ilgi ve yeteneklerine uygun eğitim programlarına yönlendirilmesi ve bireylerin özgür düşünceli, özerk ve bağımsız kişilikte, kendi sorumluluklarını bilen, kararlarını alabilen ve seçme özgürlükleri olan, öz denetime sahip olarak yetiştirilmesi yer almaktadır (Eğitim-Sen, 1998: 269).

Ülkemizde ilköğretim ve ortaöğretim programlarında ve özellikle hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, demokrasi ve insan hakları gibi derslerin öğretim programlarında kuramsal olarak demokrasi eğitimi yer almaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da demokrasi eğitime yer verilmiştir. Bu ilke ile demokratik yurttaş yetiştirme hedeflenerek eğitim kurumlarında demokrasi eğitimi yapılması zorunlu kılınmıştır (Özpolat, 2004: 11).

Ayrıca çeşitli tarihlerde çıkarılan yönetmeliklerde de demokrasi eğitimi önemli bir boyut olarak belirtilmiştir. Demokrasi eğitimi ile bireylere demokrasi bilincinin kazandırılarak özgür ve demokratik düzenin oluşması ve devam ettirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte öğretmenlerin önemli rollerinin olduğu göz ardı edilemez. Öğretmen toplumun ve eğitim sisteminin gelişmesinde etkili bir role sahiptir. Öğretmenlerin demokratik eğilimler içinde

olması demokratik eğitim ve sınıf ortamı oluşturmada önemlidir (Akbaşlı, Yelken Yanpar ve Sünbül, 2010: 95).

Demokrasi kültürünü benimsemiş öğretmenleri yetiştirmek demokrasi eğitiminin ön koşuludur. Öğretmen demokrasi kültürünü içselleştirmemişse sınıflarda ve okullarda demokrasi bir yaşam tarzı haline gelmez. Öyleyse öncelikle öğretmen yetiştiren kurumlardan başlayan bir demokrasi eğitimi hayata geçirilmelidir. Böylece demokrasi eğitiminin hizmet içinde de “yaşam boyu öğrenme” kültürü kapsamında yaşatılması sağlanacaktır (Okutan, 2010: 944).

Cumhuriyetin ilanından beri Türk toplumunun en büyük hedefi çağdaş demokrasi anlayışına dayalı topluma ulaşmaktır (Kaldırım, 2005: 145). Bu amaca ulaşmak için demokrasi eğitimi ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın en önemli uygulamalarından biri “*Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi*”dir. Bu proje ile demokrasi eğitiminin okullarımızda geliştirilebilmesi ve uygulanma alanlarının oluşturulabilmesi için 13 Ocak 2004'te Millî Eğitim Bakanlığı ile TBMM Başkanlığı arasında imzalanan bir protokolle uygulanmaya konulmuştur.

Demokrasi Eğitimi ve Okul Öğrenci Meclisi Projesi, öğrencilerin demokrasinin içerdiği değer ve davranışları yaparak- yaşayarak öğrenme fırsatını bulduklarından dolayı, demokrasi ile özdeşleşen değer ve tutumları özümseme ve davranışa dönüştürme bakımından eğitim sistemimiz açısından oldukça önemli bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu proje ile demokrasinin içerdiği değer-tutum ve becerileri öğrencilerin kullanabileceği eğitim ortamlarının olması, bütün kademedeki bulunan öğrencilerin çoğunluğunun proje uygulamalarına farklı düzeylerde katılım fırsatı bulması açısından da önemli bir uygulama olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak MEB-TBMM ile işbirliği içinde ve seçilen öğrencilerin meclis ortamında uygulama fırsatı bulması açısından bu proje öğrencilerde demokratik değerleri geliştirmede çok fazla katkı sağlamaktadır (Tezgel, 2006: 1).

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi; a) Okul Öğrenci Meclisi, b) İl Öğrenci Meclisi, c) Türkiye Öğrenci Meclisi olmak üzere üç aşamada uygulanmaktadır. Bu projenin ilk uygulama basamağı okul öğrenci meclislerini belirlemektir. Bunun için her okul projenin uygulama yönergesine uygun olarak kendi okul öğrenci meclisini oluşturacaktır. Okul Öğrenci Meclisi, öğrenciler tarafından seçilen başkan tarafından yönetilir. İkinci uygulama basamağında Okul Öğrenci Meclis Başkanları tarafından oluşturulan İl Öğrenci Meclisi Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından oluşturulur. İl Öğrenci Meclisinde yer alan başkanlar kendi içinde bir başkan seçer ve aynı zamanda her başkan kendi okulunu temsil eder. Okul başkanlarının seçtikleri başkan İl Öğrenci Meclisini yönetir. Son uygulama basamağı ise Türkiye Öğrenci Meclisini oluşturmaktır. İl Öğrenci Meclis Başkanları Türkiye Öğrenci Meclisinde kendi ilini temsil eder. Burada yer alan temsilciler kendi aralarında başkanlarını seçerler. Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi yönetmeliğinde yer alan ilkeler doğrultusunda çalışmalarını yürütür. Bu projenin ön gördüğü tüm meclislerin belirlenmesi aşamasında yapılacak tüm çalışmalar ve seçim işlemleri, yönetmelikte belirtildiği gibi demokratik ortamda seçme-seçilme ve oy kullanma bilinci ve kültürünün oluşturulması ilkelerine uygun bir şekilde yapılmaktadır.

Demokrasinin özündeki değer ve tutumları, bireylerin sosyal yaşam içinde yaşayarak öğrenebilecekleri ve özümseyebilecekleri düşüncesinden hareketle Demokrasi Eğitimi ve Okul Öğrenci Meclisi projesi geliştirilmiştir. Bu proje, demokrasinin bir yönetim sistemi olmasından çok, bir yaşam biçimi ve kültür olduğu düşüncesini öğrencilere benimsetmeyi hedeflemiştir. Bu proje sayesinde eğitim kurumlarında demokratik ortam ve demokrasi kültürü gelişmektedir. Ayrıca demokrasi kültürünün içerdiği değer ve tutumları öğrenciler yaşayarak öğrenme imkanı

bulmaktadır (Özpolat, 2004: 12). Ancak bu proje ile ortaya konan amaçlara ne düzeyde ulaşıldığı tam olarak bilinmemektedir. Bu nedenle ortaöğretim kurumlarındaki okul öğrenci meclisi projesinin amaçlarına ulaşma düzeyinin belirlenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Diyarbakır il merkezindeki lise öğrencilerinin demokrasi eğitimi ve okul öğrenci meclislerinin etkililik düzeylerine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Lise öğrencilerinin, okul meclislerinin *seçme-seçilmedeki* etkililiğine ilişkin görüşleri cinsiyet ve okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin, okul meclislerinin *demokratik kültürü* geliştirmedeki etkililiğine ilişkin görüşleri cinsiyet ve okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin, okul meclislerinin *katılımı* sağlamadaki etkililiğine ilişkin görüşleri cinsiyet ve okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin, okul meclislerinin *saygıyı* geliştirmedeki etkililik düzeyine ilişkin görüşleri cinsiyet ve okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Lise öğrencilerinin, okul meclislerinin *iletisini* geliştirmedeki etkililiğine ilişkin görüşleri cinsiyet ve okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırma Modeli

Bu araştırma, Diyarbakır il merkezinde bulunan ortaöğretim okullarında 11. sınıfa devam eden öğrencilerin okul öğrenci meclisi projesinin etkililik düzeyine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine dayalı olup, betimsel nitelikte bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında, Diyarbakır İl Merkezindeki genel, Anadolu ve mesleki teknik liselerin 11. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada tabakalı örnekleme türü kullanılmıştır. Tabakalaştırma ile örnekleme başlamadan önce araştırma evreni türdeş gruplara ayrılır ve her bir grup bir tabakaya tahsis edilir. Bu çerçevede okullar iki açıdan tabakalandırılmıştır. Bu tabakalardan birincisi Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine bağlı dört ilçe merkezidir (Bağlar, Kayapınar, Sur ve Yenişehir). Araştırma evreni önce bu dört ilçe merkezine göre tabakalandırılmıştır. İkincisi de bu ilçe merkezlerinde bulunan okulların türleridir. Bu açıdan okullar genel, Anadolu ve mesleki-teknik liseler olarak üç grupta tabakalandırılmıştır. Okullar tabakalara göre sınıflandırıldıktan sonra her bir tabakadan ayrı ayrı örneklem seçilmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde bu okul türlerinden Diyarbakır İl merkezinde toplam 35 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Bu liselerin 20'si genel lise, sekizi mesleki-teknik lise, yedisi de Anadolu lisesidir. Okullar seçilirken Diyarbakır Büyükşehir belediyesine bağlı dört ilçe merkezinin her birinden birer genel lise tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Sur ilçe merkezinde sadece genel lise bulunduğundan, Anadolu ve mesleki teknik lise seçiminde diğer üç ilçenin ikisinden bu okullardan birer tane, en büyük ilçe olan ve en çok okulun bulunduğu Yenişehir ilçe merkezinden ise ikişer tane seçilmiş ve böylece toplam 12 okul belirlenmiştir. Böylece örneklemin evreni oransal olarak yansıtması sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada 11. sınıf öğrencilerinin seçilmesinin nedeni, okul öğrenci meclisi uygulamaları hakkında fikir beyan edebilecek düzeyde yeterli deneyimlerinin olmasıdır. Her okuldan yine tesadüfi örnekleme yoluyla 100'er öğrenci belirlenerek toplam 1200 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. On beş ölçek, gerek boş bırakıldığından gerekse araştırmanın amacına uygun doldurulmadığından değerlendirme dışı bırakılmış ve toplam 1185 ölçek değerlendirmeye alınmıştır. Okullara ve öğrencilere ilişkin bilgiler Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Okul Türü	Kız	Erkek	Toplam
Genel Liseler	205	186	391
Anadolu Liseleri	184	229	413
Mesleki Teknik Liseler	193	188	381
Toplam	582	603	1185

Tablo 1’de de görüldüğü gibi araştırma kapsamında yer alan okullarda 582 kız, 603’de erkek olmak üzere toplam 1185 öğrenci yer almaktadır. Öğrencilerin okullara göre dağılımı incelendiğinde dengeli bir dağılım dikkat çekmektedir. Benzer biçimde cinsiyet açısından da dağılımın birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Verilerin Toplanması

Okul öğrenci meclislerinin etkililiğini belirleme amacıyla öğrencilere yönelik ölçek araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilirken önce konu ile ilgili olduğu düşünülen dokümanlar incelenmiş ve ardından konu ile ilgili olarak ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin görüş ve düşünceleri alınmıştır. İncelenen dokümanlar sonucunda elde edilen bilgiler ile öğretmenlerden gelen görüş ve düşünceler doğrultusunda 25 maddelik taslak ölçek hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak ölçek içerik ve ifade özellikleri açısından, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde üç öğretim üyesinin görüş ve değerlendirmesine sunulmuştur. Uzmanlar tarafından incelenen ve gözden geçirilen taslak ölçekte gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda gereken düzeltmeler yapılarak ölçek, ön deneme için uygun hale getirilmiştir. Ölçeğin uygulanması için Diyarbakır il Millî Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izin alınmıştır.

Hazırlanan ölçek geçerlik ve güvenilirlik analizleri için random yöntemiyle yukarıda belirtilen 12 okulun 11. sınıfına devam eden 125 öğrenciye uygulanmıştır. Sonuçların genellenebilirliğinin sağlanması düşüncesiyle, okul türleri ve cinsiyet bakımından dengeli bir sayının oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Ön analiz aşamasında ölçeğin uygulandığı öğrenciler asıl uygulamada kapsam dışında bırakılmıştır. Ölçeğin KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) katsayısı 0.94, Bartlett Testi ise 3690,402 olarak hesaplanmıştır. Bartlett testi sonuçları 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Verilerin faktör analizine uygunluğu için KMO katsayısının 0.60’dan yüksek olması ve Bartlett testinin de anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyükoztürk, 2002:120). Bu sonuca göre, verilerin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir.

Ölçeklerin faktör yapılarını belirlemek amacıyla, maddelere ayrı ayrı faktör analizi yapılarak faktör yükleri belirlenmiştir. Faktör yükü 0,35 ve 0,35’den büyük olanlar seçilmiş ve 25 maddeden toplam 20 maddenin işler durumda olduğu görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre maddelerin faktör yükleri 0.38 ile 0.92 arasında çıkmıştır. Faktör analizi sonucunda beş faktör belirlenmiştir. Buna göre, ilk dört faktörde dörder madde, 5. faktörde de beş madde toplanmıştır. Belirlenen bu faktörlere anlamlı isimler verilmeye çalışılmıştır. Buna göre 1. faktör “Seçme-Seçilme”, 2. faktör “Demokratik Kültür”, 3. faktör “Katılım”, 4. faktör “Saygı”, ve 5. faktör de “İletişim” olarak adlandırılmıştır.

Ölçeğin alt boyutlarına giren maddeler ve bunlara ilişkin hesaplanan güvenilirlik katsayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Alt Ölçeklerin Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

Alt Ölçekler	Madde No	α
Seçme-Seçilme	1-2-8-10	77
Demokratik Kültür	3-4-18-19	82
Katılım	5-6-15-17	76
Saygı	7-9-11-12	84
İletişim	13-14-16-20	83

Tablo 2’de de görüldüğü gibi alt ölçeklerin güvenirlilik katsayıları 0.76 ile 0.84 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar ölçeğin her bir alt boyutunun güvenilir olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra ölçeğin tüm olarak güvenilirliği Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı, Spearman-Brown korelasyon katsayısı ve Guttman split-half güvenirlilik formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlilik kat sayısı 0.92, Spearman-Brown korelasyon katsayısı 0.82 ve Guttman split-half değeri ise 0.82, Cronbach alfa değeri ilk 10 maddeden oluşan birinci parça için .85, son 10 maddeden oluşan ikinci parça için ise .86 olarak hesaplanmış ve bu hesaplamalar sonucunda da ölçek güvenilir bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Hazırlanan ölçek öğrencilere okullarında dağıtılarak uygulanmıştır. Öğrencilere ölçeği doldurmaları için yaklaşık yarım saatlik bir süre verildikten sonra yine aynı yolla toplanmıştır. Öğrencilere ilişkin kişisel verilerin analizinde yüzde ve frekans teknikleri kullanılmıştır. Verilerin Cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasında önce normal dağılıma uygunluk testi (Levene Testi) yapılarak varyansların homojenliği test edilmiştir. Dağılımın normal olduğu durumlarda bağımsız gruplar t testi (Independent Groups t test), dağılımın normal olmadığı durumlarda Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Okul türü değişkenine ilişkin yapılan karşılaştırmalarda da yine normal dağılıma uygunluk testi (Levene Testi) yapılarak varyansların homojenliği test edilmiştir. Dağılımın normal olduğu durumlarda tek yönlü varyans analizi (One way Anova), dağılımın normal olmadığı durumlarda ise Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Kruskal Wallis H testi sonucunda anlamlı farklılığın belirlendiği durumlarda grupların ikili kombinasyonları yapılarak farkın kaynağının belirlenmesi için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Tek yönlü varyans analizi (One way Anova) sonucunda anlamlı farklılığın belirlenmesi durumunda farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak için LSD testi uygulanmıştır.

Veri toplama araçlarında yer alan her bir maddenin gerçekleşme düzeyini belirlemek için “Tamamen (5), Çok (4), Biraz (3), Çok az (2), Hiç (1)” dereceleri kullanılmıştır. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-5.00 arasındaki ortalama değerleri şu şekilde belirlenmiştir: (Tamamen: 4.21-5.00; Çok: 3.41-4.20; Biraz: 2.61-3.40; Çok az: 1.81-2.60; Hiç: 1.00-1.80).

BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin okul meclislerinin demokratik yurttaşlık eğitimi bağlamında etkinliğine ilişkin görüşlerinin cinsiyet ve okul türleri açısından farklılaşp farklılaşmadığı ile ilgili bulgular sunulmuştur.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Okul Meclislerinin Seçme-Seçilmedeki Etkililiğine İlişkin Bulgular

Tablo 3’de seçme-seçilme alt boyutuna ilişkin olarak öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalaması ve standart sapmaları yer almaktadır.

Tablo 3. Seçme-Seçilme Alt Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğrenciler	
		\bar{X}	ss
1	Demokratik seçimlerin nasıl yapılacağı konusunda çok şey öğrendim.	3.27	1.22
2	Okul öğrenci meclisi seçimleri demokratik seçim ilkelerine uygun yapılmaktadır.	3.14	1.37
8	Seçme-seçilme ve oy kullanma haklarımı daha iyi fark ettim.	3.59	1.22
10	Bilinçli bir seçmen olmanın önemini kavradım.	3.65	1.20
Toplam $\bar{X}=3,41$			

Tablo 3’de öğrencilerin seçme-seçilme alt boyutuna ilişkin görüşleri incelendiğinde, okul meclisleri uygulaması ile en çok bilinçli bir seçmen olmanın önemini kavradıkları ($\bar{X}=3.65$) görülmektedir. Bunu, seçme-seçilme ve oy kullanma haklarını daha iyi fark ettikleri ($\bar{X}=3.59$) ve demokratik seçimlerin nasıl yapılacağı konusunda çok şey öğrendikleri ($\bar{X}=3.27$) yönündeki görüşler izlemektedir. Bu boyutta en düşük aritmetik ortalama, okul öğrenci meclisi seçimlerinin demokratik seçim ilkelerine uygun yapıp yapılmadığı yönündeki maddede ($\bar{X}=3.14$) görülmektedir. Bu bulgu, öğrencilerin okul öğrenci meclisi seçimlerinin demokratik ortamda yapılmadığını düşündüklerini göstermektedir. Seçme-seçilme alt ölçeğine ilişkin toplam aritmetik ortalamanın “çok” ($\bar{X}=3.41$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre okul öğrenci meclisi uygulamalarının öğrencilerde seçme-seçilme bilincini geliştirdiği söylenebilir.

Öğrencilerin seçme-seçilme alt boyutuna ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre t testi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Seçme-Seçilme Alt Boyutuna İlişkin Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	Levene	p	t	p
Seçme - Seçilme	Erkek	603	3.41	0.86	1183	0.547	0.460	-0.172	0.863
	Kız	582	3.41	0.86					

Tablo 4’deki bulgular incelendiğinde öğrencilerin okul öğrenci meclislerinin seçme-seçilme alt boyutundaki etkililiğine ilişkin görüşlerinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir [$t_{(1183)}=-0.172$; $p>0,05$]. Hem erkek ($\bar{X}=3.41$) hem de kız öğrenciler ($\bar{X}=3.41$) bu yöndeki görüşleri “çok” düzeyinde benimsemişlerdir. Buna göre her iki gruptaki öğrencilerin seçme-seçilme açısından okul öğrenci meclis uygulamalarını yeterli buldukları söylenebilir.

Tablo 5’te seçme-seçilme alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerine ait KWH testi sonuçları görülmektedir.

Tablo 5. Okul Türü Değişkenine Göre Seçme-Seçilme Alt Boyutuna Ait KWH Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	KWH	p
Seçme-Seçilme	Genel Lise	391	602.91	2	1.204	0.548
	Anadolu Lisesi	413	578.32			
	Meslek Lisesi	381	598.75			

Tablo 5’ de görüldüğü gibi öğrencilerin seçme-seçilmeye ilişkin görüşleri arasında okul türü değişkeni açısından yapılan KWH testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$KWH_{(2)}=1.204$; $p>0,05$]. Bu sonuç, okul türüne göre okul öğrenci meclislerinin bilinçli bir seçmen olma ve seçme-seçilme haklarını fark etmedeki etkisine ilişkin öğrenci görüşlerinin öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından değişmediğini göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Okul Meclislerinin Demokratik Kültürü Geliştirmedeki Etkililiği İle İlgili Bulgular

Tablo 6, demokratik kültür alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinin aritmetik ortalama ve standart sapmalarını göstermektedir.

Tablo 6. Demokratik Kültür Alt Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğrenciler	
		\bar{X}	Ss
3	Okul ortamında demokratik kültürün gelişimi desteklenmektedir.	2.81	1.26
4	Demokratik tutum ve davranışlarımız gelişmektedir.	3.06	1.18
18	Okul ortamında sahip olduğumuz hakları öğrenme fırsatı buluyorum.	3.96	1.25
19	Demokratik yaşamın korunmasında kural ve yasaların gerekliliğini öğrendim.	3.33	1.29
Toplam $\bar{X} = 3.03$			

Tablo 6’deki bulgulara bakıldığında, okul öğrenci meclisi uygulamalarının öğrencilere okul ortamında sahip oldukları hakları öğrenme fırsatı verdiği ($\bar{X}=3.96$) gözlenmektedir. Bu boyutta en düşük aritmetik ortalama ($\bar{X}=2.81$) “biraz” düzeyinde okul ortamında demokratik kültürün gelişiminin desteklenmesine ilişkin maddede görülmektedir. Bu bulgular, öğrencilerin okul öğrenci meclisi uygulamalarını okulda sahip oldukları haklarını öğrenmede etkili bulduklarını, ancak demokratik kültürün gelişimi noktasında yeterli görmediklerini ortaya koymaktadır. Demokratik kültür alt boyutuna ilişkin olarak öğrenci görüşlerinin toplam aritmetik ortalamasının “biraz” ($\bar{X}=3.03$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre okul öğrenci meclisi uygulamalarının demokratik kültürü geliştirmede kısmen yeterli olduğu belirtilebilir.

Öğrencilerin ölçeğin demokratik kültür alt boyutuna ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını gösteren t-testi sonuçları ise Tablo 7’ de yer almaktadır.

Tablo 7. Demokratik Kültür Alt Boyutuna Ait Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	Levene	p	t	p
Demokratik Kültür	Erkek	603	3,07	0.86	1183	0.205	0.651	1.386	0.166
	Kız	582	3.00	0.87					

Tablo 7’ de görüldüğü gibi erkek ve kız öğrencilerin okul öğrenci meclis uygulamalarının demokratik kültürü öğrencilere kazandırmadaki etkisine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$t_{(1183)}=-0.386$; $p>0,05$]. Gruplara ait aritmetik ortalamalar incelendiğinde gerek erkek ($\bar{X}=3.07$) gerekse kız öğrencilerin ($\bar{X}=3.00$) bu alt boyuttaki görüşlerini “biraz” düzeyinde ifade ettikleri görülmektedir. Buna göre cinsiyet değişkeni açısından okul öğrenci meclisi uygulamalarının demokratik kültürü geliştirmede yeterli bulunmadığı söylenebilir.

Okul türü değişkenine göre okul öğrenci meclislerinin demokratik kültürü geliştirmedeki etkililiğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8. Okul Türü Değişkenine Göre Demokratik Kültür Alt Ölçeğine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçek	Okul Türü	n	\bar{X}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Top.	sd	Kar. Ort.	F	p
Demokratik Kültür	Genel Lise	391	3.01	0.85	Gruplar Arası	1.184	2	0.942		
	Anadolu Lisesi	413	3.01	0.92	Gruplar İçi	891.169	1182	0.754	1.251	0.287
	Meslek Lisesi	381	3.10	0.83	Toplam	893.053	1184			
Levene:		1.868								p=0.155

Tablo 8’deki varyans analizi sonuçlarına göre, okul öğrenci meclislerinin demokratik kültürün kazandırılmasındaki etkisine ilişkin öğrenci görüşleri arasında okul türü değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır [$F_{(2-1182)}=1.251$; $p>0.05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelediğinde her üç okul türünde öğrenim gören öğrenci görüşlerinin “biraz” düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir. (Meslek lisesi: $\bar{X}=3.10$; Genel lise: $\bar{X}=3.01$; Anadolu lisesi: $\bar{X}=3.01$). Bu sonuç, okul türü değişkeni açısından, okul öğrenci meclisi uygulamalarının demokratik kültürü geliştirmede yeterli görülmediğini ortaya koymaktadır.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Okul Meclislerinin Katılımı Sağlamadaki Etkililiği İle İlgili Bulgular

Öğrencilerin okul öğrenci meclislerinin katılımı sağlamadaki etkiliğine ilişkin görüşlerine ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9. Katılım Alt Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğrenciler	
		\bar{X}	Ss
5	Demokrasinin temeli olan çoğulculuk anlayışımız gelişmektedir.	3.04	1.22
6	Katılımcı demokrasi ile ilgili anlayışımız gelişmektedir.	2.99	1.18
15	Okulda bizi ilgilendiren konularda etkin rol alma olanağı sağlanmaktadır.	2.62	1.19
17	Karar verme becerim gelişmektedir.	3.68	1.25
Toplam $\bar{X}=3.08$			

Katılım alt boyutuna ilişkin Tablo 9'daki öğrenci görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin öğrenci okul meclisi uygulamaları ile karar verme becerilerinin geliştiğini ($\bar{X}=3.68$) vurguladıkları görülmektedir. Bu boyutta, okulda kendilerini ilgilendiren konularda etkin rol alma olanağının yeteri kadar sağlanmadığı ($\bar{X}=2.62$) yönündeki görüş dikkat çekmektedir. Toplam aritmetik ortalamaya bakıldığında katılımı sağlamada okul öğrenci meclisi uygulamalarının etkililik düzeyinin “biraz” ($\bar{X}=3.08$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu sonuca göre okul öğrenci meclisi uygulamalarının katılımı sağlamada kısmen yeterli görüldüğü belirtilebilir. Öğrencilerin katılım alt boyutuna ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre t testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Katılım Alt Boyutuna İlişkin Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	Levene	p	t	p
Katılım	Erkek	603	3.10	0.80	1183	1.361	0.244	0.863	0.388
	Kız	582	3.06	0.84					

Katılım alt boyutuna ilişkin olarak cinsiyet değişkeni için yapılan t testi sonucunda grupların görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$t_{(1183)}=0.863$; $p>0,05$]. Hem erkek ($\bar{X}=3.10$) hem de kız öğrencilerin ($\bar{X}=3.06$) “biraz” düzeyinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Buna göre erkek ve kız öğrencilerin katılımı sağlamada okul öğrenci meclis uygulamalarını fazla etkili bulmadıkları söylenebilir.

Tablo 11'de katılım alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerine ait KWH testi sonuçları görülmektedir.

Tablo 11. Okul Türü Değişkenine Göre Katılım Alt Boyutuna Ait KWH Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	sd	KWH	p
Katılım	Genel Lise	391	574.87	2	2.373	0.305
	Anadolu Lisesi	413	592.07			
	Meslek Lisesi	381	612.61			

Tablo 11’de görüldüğü gibi katılım alt boyutu ile ilgili olarak okul türü değişkeni açısından grupların görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$KWH_{(2)}=2.373$; $p>0,05$]. Elde edilen bu bulgu okul türüne göre okul öğrenci meclislerinin katılımı sağlamadaki etkisine ilişkin öğrenci görüşlerinin değişmediğini göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Okul Meclislerinin Saygıyı Geliştirmedeki Etkililiği İle İlgili Bulgular

Tablo 12’de öğrencilerin okul öğrenci meclislerinin saygıyı geliştirmedeki etkililiğine ilişkin görüşlerine ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 12. Saygı Alt Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğrenciler	
		\bar{X}	ss
7	Okul ortamında insan haklarına ilgim artmaktadır.	2.61	1.29
9	Bir başkasının istek ve beklentilerine saygı duyma bilincim gelişmektedir.	3.68	1.26
11	Öğrencilerin birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygıları artmaktadır.	2.59	1.26
12	İdareci, öğretmen ve öğrenci arasında hoşgörü anlayışı gelişmektedir.	2.51	1.29
Toplam $\bar{X}=2.85$			

Ölçeğin saygı alt boyutuna ilişkin Tablo 12’deki öğrenci görüşleri incelendiğinde, okul öğrenci meclisi uygulamaları ile öğrencilerin bir başkasının istek ve beklentilerine saygı duyma bilinci geliştirdikleri yönündeki görüşü “çok” düzeyinde ($\bar{X}=3.68$) benimsedikleri görülmektedir. Ancak idareci, öğretmen ve öğrenci arasında hoşgörü anlayışının geliştiğine ilişkin görüşün “çok az” düzeyinde ($\bar{X}=2.51$) benimsendiği dikkat çekmektedir. Buna göre, okul öğrenci meclis uygulamalarının öğrencilerde bir başkasının istek ve beklentilerine saygı duyma bilincini geliştirdiğini, fakat idareci-öğretmen ve öğrenci arasında hoşgörü anlayışını geliştirmede yeterli bulunmadığı belirtilebilir. Bu alt boyuta ilişkin toplam öğrenci görüşlerinin “biraz” düzeyinde ($\bar{X}=2.85$) olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre okul öğrenci meclisi uygulamalarının bireyler arası saygıyı geliştirmede kısmen yeterli bulunduğu belirtilebilir.

Cinsiyet değişkenine göre saygı alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşlerinin t testi sonuçları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Saygı Alt Boyutuna İlişkin Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	Levene	p	t	p
Saygı	Erkek	603	2.90	0.88	1183	0.198	0.656	2.116*	0.035
	Kız	582	2.79	0.89					

* p<0,05

Tablo 13’deki bulgular incelendiğinde öğrencilerin saygı alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın bulunduğu görülmektedir [$t_{(1183)}=-2.116$; $p<0,05$]. Hem erkek ($\bar{X}=2.90$) hem de kız öğrenciler ($\bar{X}=2.79$) “biraz” düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Buna göre her iki grubun da saygıyı geliştirmede okul öğrenci meclis uygulamalarını kısmen yeterli buldukları söylenebilir. Ancak erkek öğrencilerin aritmetik ortalamalarının daha yüksek oluşu dikkat çekmektedir. Belirlenen farklılığın buradan kaynaklandığı ve kız öğrencilerin okul öğrenci meclisi uygulamalarını saygıyı geliştirmede daha az etkili gördükleri söylenebilir.

Okul türü değişkenine göre öğrencilerin saygı alt boyutuna ilişkin görüşlerine ait varyans analizi sonuçları Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Okul Türü Değişkenine Göre Saygı Alt Ölçeğine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçek	Okul Türü	n	\bar{X}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kar. Ort.	F	p
Saygı	Genel Lise	391	2.86	0.88	Gruplar Arası	2.711	2	1.356	1.728	0.178
	Anadolu Lisesi	413	2.79	0.90	Gruplar İçi	927.281	1182	0.785		
	Meslek Lisesi	381	2.90	0.88	Toplam	929.992	1184			
					Levene: 0.524	p=0.593				

Tablo 14’deki varyans analizi sonuçları okul türü değişkeni açısından saygı alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığını göstermektedir [$F_{(2-1182)}=1.728$; $p>0.05$]. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, Genel lise ($\bar{X}=2.86$), Anadolu Lisesi ($\bar{X}=2.79$) ve Meslek lisesi ($\bar{X}=2.90$) öğrencilerinin görüşlerinin “biraz” düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre okul türü değişkeni açısından okul öğrenci meclisi uygulamalarının bireyler arası saygıyı geliştirmede kısmen yeterli bulunduğu söylenebilir.

Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Okul Meclislerinin İletişimi Geliştirmedeki Etkililiği İle İlgili Bulgular

Öğrencilerin ölçeğin iletişim alt boyutuna ilişkin görüşlerine ait aritmetik ortalama ve standart sapmalarına ilişkin bulgular Tablo 15’de verilmektedir.

Tablo 15. İletişim Alt Boyutuna İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Madde No	Maddeler	Öğrenciler	
		\bar{X}	ss
13	Okulla ilgili istek ve beklentilerimiz idare ve öğretmenlerce dikkate alınır.	2.36	1.26
14	Okul ortamında yaşadığımız sorunlarla ilgilenilmektedir.	2.48	1.26
16	Öğrenciler ile öğretmen ve idare arasında etkili iletişim gelişmektedir.	2.57	1.25
20	Okulla ilgili görüş ve önerilerimizi rahat ifade edebilme ortamı sağlanır.	2.48	1.35
Toplam $\bar{X}=2.47$			

Tablo 15’de ölçeğin iletişim alt boyutundaki bulgular öğrencilerin okulla ilgili istek ve beklentilerinin idare ve öğretmenlerce dikkate alınmadığını ($\bar{X}=2.36$) ve okul ortamında yaşadıkları sorunlarla ilgilenilmediğini ($\bar{X}=2.48$) göstermektedir. Ayrıca öğrenciler ile öğretmen ve idare arasında etkili iletişimin olmadığı ($\bar{X}=2.57$) ve öğrencilerin okulla ilgili görüş ve önerilerini rahat ifade edebilecekleri ortamların “çok az” sağlanabildiğini düşündükleri ($\bar{X}=2.48$) dikkat çekmektedir. Benzer biçimde öğrenci görüşlerinin toplam aritmetik ortalamasının da “çok az” ($\bar{X}=2.47$) düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu bulgular okul öğrenci meclisi uygulamalarının iletişimi geliştirmede fazla etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

İletişim alt boyutuna ilişkin cinsiyet değişkenine göre öğrenci görüşlerine ait t testi sonuçları Tablo 16’da görülmektedir.

Tablo 16. İletişim Alt Boyutuna İlişkin Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları

Alt Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	Levene	p	t	p
İletişim	Erkek	603	2.55	0.99	1183	0.753	0.386	2.684*	0.007
	Kız	582	2.39	1.01					

*p<0,05

Tablo 16’daki bulgulara bakıldığında iletişim alt boyutuna ilişkin öğrenci görüşleri arasında cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılaşmanın bulunduğunu görülmektedir [$t_{(1183)}=-2.684$; $p<0,05$]. Her iki grubun görüşleri “çok az” düzeyinde olmakla beraber, farklılığın erkek öğrencilerin aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=2.55$) kız öğrencilerin aritmetik ortalamasından ($\bar{X}=2.39$) biraz daha fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Buna göre okul öğrenci meclisi uygulamaları ile erkek öğrencilerin daha çok iletişim kurma imkânı elde ettikleri belirtilebilir.

Tablo 17’de okul türü değişkenine göre öğrencilerin iletişim alt boyutuna ilişkin görüşlerine ait varyans analizi sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 17. Okul Türü Değişkenine Göre İletişim Alt Ölçeğine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçek	Okul Türü	n	\bar{X}	ss	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kar. Ort.	F	p	scheffe
İletişim	Genel Lise	391	2.41	0.99	Gruplar Arası	9.287	2	4.643			
	Anadolu Lisesi	413	2.42	0.98	Gruplar İçi	1179.425	1182	0.988	4.654*	0.010	3-1 3-2
	Meslek Lisesi	381	2.61	1.03	Toplam	1188.712	1184				
Levene: 1.300					p=0.273						

*p<0,05

Okul türleri değişkeni açısından yapılan varyans analizi sonucunda grupların görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır [$F_{(2-1182)}=4.654$; $p<0.05$]. Yapılan Scheffe testine göre farklılığın Meslek lisesinde ($\bar{X}=2.61$) okuyan öğrenciler ile Genel lise ($\bar{X}=2.41$) ve Anadolu lisesi ($\bar{X}=2.42$) öğrencileri arasında olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuca göre Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerin bireyler arası iletişimi geliştirmede okul öğrenci meclisi uygulamalarını Anadolu Lisesi ve Genel lisede öğrenim gören öğrencilere göre daha etkili gördükleri anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma ile ortaöğretimdeki okul öğrenci meclisi uygulamalarının etkililik düzeyi; demokrasi eğitimi, seçme-seçilme, demokratik kültürü kazandırma, saygıyı geliştirme, öğrenciler ve öğretmenler arası iletişimi artırma ve okuldaki sürece katılma açılarından ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak cinsiyet ve okul türü değişkeni açısından incelenmiştir.

Okul öğrenci meclisi uygulamaları, seçme ve seçilmenin önemini kavrama ve bilinçli bir seçmen olma düşüncesini geliştirme açısından hem erkek hem de kız öğrenciler tarafından etkili bulunmuştur. Bu yöndeki öğrenci görüşleri okul türü değişkeni açısından da değişmemektedir. Bu durum okul öğrenci meclisi uygulamalarının öğrencilerde seçme-seçilmenin önemini kavramalarında etkili olduğu göstermektedir. Bu sonuç, Metin’in (2006) okullarda kurulan seçim kurullarının etkisini ortaya koyduğu araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Öğrencilerde seçme ve seçilme bilincinin geliştirilmesi, okul öğrenci meclisi uygulamaları çerçevesinde seçim işlerinin düzenli ve amaca uygun bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Bu bağlamda her iki araştırma sonucu birbirini desteklemektedir.

Araştırma ile okul öğrenci meclisi uygulamalarının, öğrencilere okul ortamında sahip oldukları hakları öğrenme fırsatı verdiği ancak demokratik tutum, davranış ve kültürü geliştirme ve demokratik yaşamın korunmasında kural ve yasaların gerekliliğini öğrenme açısından yetersiz olduğu belirlenmiştir. Demokratik kültürün geliştirilmesine ilişkin öğrenci görüşleri hem cinsiyet hem de okul türü değişkeni açısından değişmemektedir. Her iki değişken açısından da okul öğrenci meclisi uygulamaları demokratik kültürü geliştirme açısından etkili bulunmamıştır. Öğrenci meclisi uygulamaları ile öğrencilerin sahip oldukları hakları

öğrenebildikleri ama uygulama düzeyinde sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu durum uygulamanın bu yöndeki amacı gerçekleştirilmede yetersiz olduğunu göstermektedir.

Öğrenciler okul öğrenci meclisi uygulamaları ile karar verme becerilerinin geliştiğini belirtirken, okulda kendilerini ilgilendiren konularda etkin rol alma olanağının tanınmadığını, katılımcı demokrasi ve çoğulculuk anlayışlarının pek fazla gelişmediğini de vurgulamışlardır. Katılımın sağlanmasına ilişkin öğrenci görüşleri gerek cinsiyet gerekse okul türü değişkeni açısından değişmemektedir. Her iki grup açısından da katılımın yeterince sağlanmadığı vurgulanmıştır. Bu durum uygulamada çeşitli sorun ve aksaklıkların yaşandığını ve öğrencilere katılımcı ortam ve fırsatların etkili bir şekilde sağlanmadığını göstermektedir. Oysa demokrasi eğitimi kural ve kuramların, günlük yaşamdan ve güncel sorunlardan kopuk biçimde öğrencilere sadece teorik bilgileri aktararak verilemez. Çoğulcu ve katılımcı bir yaklaşımın okullarda uygulanmasıyla, demokrasi kültürünü özümsemiş ve bunları davranışa dönüştürmüş bireylerin yetiştirilmesi ile okullarda demokratik hayat tarzı yaşanılır hale gelecektir. Bu ise öğrencinin okulda bir bilgiyi, davranışı kazanmasının ona dönük etkinlikleri yapmasıyla mümkündür. Bu fırsat ve olanakların tanındığı oranda demokrasi eğitimi ile hedeflenenler gerçekleşecektir. Çünkü Sağlam'ın da (2000: 7) belirttiği gibi, okullar bireylerin katılımcı demokrasiye hazırlandığı yerlerdir. Bireyler buralarda bilinçli vatandaş olarak yetiştirilirse, toplum kararlarına etkili bir şekilde katılıp, sorumluluklarını yerine getirerek demokrasinin gelişmesine katkıda bulunabileceklerdir.

Bireylerin birbirlerine karşı demokratik davranışlar içinde olmaları ve saygıya dayalı ilişkileri toplumsal yaşamın temelini oluşturmaktadır (Akbaşlı, Yelken Yanpar ve Sünbül, 2010: 104). Bu çerçevede okul öğrenci meclislerinin öğrencilerde saygıyı geliştirmesine dönük etkisi üzerinde durulmuştur. Araştırma ile okul öğrenci meclisi uygulamalarının, öğrencilerde bir başkasının istek ve beklentilerine saygı duyma bilincini geliştirdiği belirlenmiştir. Bununla beraber, okul ortamında insan haklarına ilgiyi artırma, öğrencilerde birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygıyı geliştirme, idareci, öğretmen ve öğrenci arasında hoşgörü anlayışını oluşturma açısından öğrenci meclisi uygulamaları yetersiz bulunmuştur. Bu yöndeki öğrenci görüşleri cinsiyetlerine göre değişirken, okul türü değişkeni açısından değişmemektedir. Erkek öğrenciler bu yöndeki görüşü kız öğrencilere göre daha fazla benimsemişlerdir. Bu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre okul öğrenci meclis uygulamalarında daha fazla görev almaları gibi bir nedene bağlanabilir. Ancak genel toplamda öğrenci görüşleri saygının geliştirilmesinde öğrenci meclis uygulamalarını etkili bulmamışlardır. Bu durum, ulaşılan bu sonucun okul öğrenci meclisi projesi kapsamında yer alan etkinliklerin tam anlamıyla ve amaca uygun biçimde uygulanmamasından kaynaklandığını düşündürmektedir.

Okul öğrenci meclislerinin önemli işlevlerinden biri de öğrenciler ile öğretmenler ve okul yönetimi arasında etkili iletişimin sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Araştırma kapsamında yer alan lise öğrencileri okul öğrenci meclisi uygulamalarını iletişimi sağlamada çok az etkili bulmuşlardır. Öğrenciler okulla ilgili istek ve beklentilerinin okul idaresi ve öğretmenler tarafından yeterli düzeyde dikkate alınmadığını, okul ortamında yaşadıkları sorunlarla ilgilenilmediğini, öğrenciler ile öğretmen ve idare arasında etkili iletişimin bulunmadığını ve okulla ilgili görüş ve önerilerini rahat ifade edebilme ortamı sağlanmadığını vurgulamışlardır. Bu sonuç Gömleksiz ve Kan ve Cüro'nun (2010) ilköğretim okullarında okul öğrenci meclislerinin olumlu iletişim kanallarını kurulmasında etkili bulunduğu araştırma sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Bu durum öğrenci meclisi uygulamalarına okullarda yeterince ve etkili biçimde yer verilmediğini düşündürmektedir. Bu yöndeki öğrenci görüşleri arasında cinsiyet ve okul türü değişkeni açısından farklılaşma görülmektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla iletişim kurma olanağı bulduklarını belirtmektedirler. Bunu araştırmanın yapıldığı yerin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına bağlamak mümkündür. Toplumsal yapı içerisinde,

erkeklerin hareket alanlarının daha geniş olması ve kadına dönük algılanan toplumsal rol ve sorumlulukların farklılığının beraberinde böyle bir sonucu getirdiği düşünülebilir. Çünkü toplumda kadın ve erkek rollerine, haklarına, gücüne ve sorumluluklarına dönük algılar, kadın ve erkek davranışlarının temelini oluşturmakta ve cinsiyete dayalı bu algılar bireylerin sosyal, ekonomik, politik güç ve konumlarını belirleyen sosyal normları beraberinde getirmektedir.

Meslek Lisesinde okuyan öğrenciler iletişimi geliştirmede okul öğrenci meclis uygulamalarını Anadolu Lisesi ve Genel Lise öğrencilerine göre daha etkili bulmaktadırlar. Bu durum araştırmanın yürütüldüğü ilde okul öğrenci meclisi projesi kapsamında yapılan çalışmalara meslek liselerinin daha ilgili olduğunu ve buna ilişkin etkinliklere daha fazla yer verildiğini göstermektedir.

Demokratik ortamlar açık tartışmaların yaşandığı, toplumu oluşturan bireylerin uzlaşma kültürünü edindikleri ve bu kültürü yaşama koydukları özellikler taşırlar. Demokrasi düşüncesi, farklılıkları toplumsal yapı için bir zenginlik kaynağı olarak görür. Demokrasi ve uzlaşma kültürü, toplumu oluşturan bireylerin sürece etkin biçimde katılımlarının sağlandığı, bireylerarası iletişimin sağlıklı biçimde geliştiği, buna bağlı olarak saygı ve hoşgörünün olduğu bir toplumsal yapıda gelişmektedir. Bütün bunlar toplumda demokratik anlayışın yerleşmesini ve demokrasinin bir yaşam tarzı haline gelmesini sağlamaktadır. Okullar bu yapının oluşturulup geliştirilmesinde önemli işlevler görmektedirler. Davies (2003) ve Blair (2003) demokratik yaşam kültürünü ve demokratik değerleri kazandırma görevinin okulların ve eğitim programlarının temel görevleri arasında olduğunu vurgulamaktadırlar (Aktaran; Karahan ve diğ., 2006: 149).

Demokrasi eğitimine eğitim ortamlarında uygulama alanı sağlayan ve öğrencilerde demokrasi bilinci ve kültürünün gelişmesini destekleyen okul öğrenci meclisi projesinin etkililiğini belirleme amacıyla yapılan mevcut araştırmada ulaşılan sonuçlar bütün olarak değerlendirildiğinde, okul öğrenci meclisi uygulamaları öğrenciler tarafından yeterli bulunmamıştır. Öğrenci görüşlerinin genelde "biraz" düzeyinde gerçekleştiği saptanmıştır. Araştırma ile elde edilen sonuçlar araştırmanın yürütüldüğü il ve okullardan elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu tür bir sonucun elde edilmesi araştırmanın yürütüldüğü okullarda okul öğrenci meclisi uygulamalarının etkili ve amaca uygun biçimde yapılmamasından kaynaklanabilir. Konuya ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde (Emir ve Kaya, 2004; Metin, 2006) farklı sonuçlara ulaşıldığı da görülmektedir. Yapılan araştırmalar öğrenci meclisi uygulamaları ile öğrencilerde demokratik bilincin ve kültürün geliştiğini, bilinçli bir seçmen olmayı sağladığını, öğrencilerin kendi fikir ve düşüncelerini ifade edebildiklerini, farklılıklara karşı saygı duymayı öğrendiklerini ortaya koymuştur. Ancak yapılan bu araştırmalarda öğretmenler ve yöneticiler okul öğrenci meclisi projesinin amaçlarına ulaşmak için yapılan uygulamalara tam olarak katılmadıklarını da belirtmişlerdir. Bu durum da okul öğrenci meclisinin etkililik düzeyini düşürmektedir. Okul öğrenci meclisi amaca uygun bir şekilde işletilirse arzu edilen amaçlara ulaşılır. Demokratik birey ve yurttaş yetiştirme açısından önemli bir yeri olan projeye gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Araştırma ile elde edilen bulgular çerçevesinde, okul öğrenci meclisi projesinin uygulamadaki etkililiğini artırmak için aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Okul öğrenci meclis projesi çerçevesindeki uygulamalarda yaşanan sorunlar belirlenerek, uygulamaların amaca uygun yerine getirilmesi sağlanmalıdır.
2. Projenin uygulanmasında yönetici ve öğretmenler tarafından öğrencilere yönelik rehberlik ve yönlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bunun için öğretmen ve yöneticiler okul öğrenci meclisi projesi hakkında sınıflarda öğrencilere zaman zaman bilgi vermelidirler. Ayrıca, okul

öğrenci meclisi üyelerinin toplantı sonuçları tüm öğrencilere duyurulmalı ve uygun olanları uygulamaya konularak tüm öğrencilerin okul öğrenci meclisinin etkililiğini görmeleri sağlanmalıdır. Böylece öğrencilerde etkinliğine inandığı çalışmaların içinde yer alma istek ve heyecanının uyanması sağlanabilir.

3. Okul Öğrenci Meclisi uygulamaları sadece seçimlerin yapılması ile sınırlı tutulmamalı, eğitim-öğretim süresince öğrenci katılımının sağlanabileceği değişik çalışmalara yer verilmeli ve bu yolla öğrencilerin sürece etkin katılımı sağlanmalıdır. Bu çerçevede okul içinde yapılan toplantılara öğrenci temsilcilerinin katılması sağlanmalı ve okul öğrenci meclisinin planladığı projelerin (Örneğin, okulun eksikliklerinin giderilmesi, kitap toplama kampanyası vb) etkinleştirilerek tüm öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır.

4. Sınıf içinde yaşanan sorunların çözümünde sınıf temsilcisinin aktif olarak yer alması sağlanmalıdır.

5. Okul ortamlarında demokratik yapının gelişimini sağlayacak öğrenci etkinlikleri desteklenmelidir. Bunun için her okulda serbest kürsü oluşturularak öğrencilere okul ile ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini rahat bir şekilde ifade etme fırsatı verilmelidir. Sosyal etkinliklerin belirlenmesinde öğrenci görüşlerine başvurulmalıdır.

6. Okulun herhangi bir konuda yaşanan başarı ya da eksikliğin giderilmesinde okul öğrenci meclisinin etkin olduğu tüm öğrencilere duyurulmalıdır. Böylece öğrencilerin okul öğrenci meclisinin aktivitelerinin ve başarılarının takdir gördüğünü gözlemlemesi ve bu demokratik uygulamaya katılımları sağlanabilir.

7. Okul Öğrenci Meclisi uygulamalarına kız öğrencilerin dâhil olmaları sağlanmalıdır.

8. Okul içinde yönetici-öğretmen-öğrenci arasında mutlaka saygı korunmalıdır. Çünkü saygının olduğu ortamlarda demokratik yapı gelişir.

9. Mevcut araştırma Genel, Anadolu ve Mesleki-teknik liselerde yürütülmüştür. Bu lise türlerinin dışında kalan fen, güzel sanatlar, iletişim vb. liselerde de benzer çalışmalar yapılarak, diğer liselerde okul öğrenci meclislerine ait uygulamaların nasıl yürütüldüğü belirlenebilir.

10. Benzer çalışmalar özel orta öğretim kurumlarında da yürütülerek bu okullardaki okul öğrenci meclisi uygulamaları devlete ait ortaöğretim kurumlarındaki uygulamalarla karşılaştırılabilir.

11. Okul Öğrenci Meclisi uygulamalarına ilişkin nitel çalışmalar yürütülerek, bu alanda yaşanan sorunların daha derinlemesine ortaya konması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbaşı, S., Yanpar Yelken & Sünbül, Ö. (2010). Öğretmen Adayı Demokratik Eğilim Ölçeği Geliştirme Çalışması, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 94-108.

Başaran, İ. E. (1986). Demokrat öğrenci nasıl yetiştirilir? Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 19 (1-2), 111-115.

Cılga, İ. (2001). Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:151, 69-73

Duman, B. (2008). Öğrenme- Öğretme Sürecindeki Entelektüel Şizofrenizm. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2), 287-321.

Eğitim-Sen (1998). Demokratik Eğitim Kurultayı. Eğitim-Sen Yayınları: Ankara.

Emir, S. ve Kaya, Z. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclislerine Yönelik Öğretmenleri Görüşleri. Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20–21 Mayıs 2004. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı. 331–344.

Genç, S. Z. & Kalafat, T. (2008). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 211-222.

Gömlüksiz, M. N., Kan, A. Ü. & Cüro, E. (2010). İlköğretimde Demokrasi Eğitimine Bir Örnek: Okul Öğrenci Meclisleri (Elazığ İli Örneği), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29 (2), 123-146

Kaldırım, E.(2005). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (3), 143–162.

Karakütük, K. (2001). Demokratik Laik Eğitim, Anı Yayıncılık: Ankara.

Karahan, F. T., Sardoğan, M. E., Özkamalı, E. ve Dicle, A. N. (2006). Öğretmen Adaylarında Demokratik Tutum, Nevrotik Eğilimler ve Kendini Gerçekleştirme, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 149-158.

Köse, E. (2009). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarının Değerlendirilmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(3), 871-880.

Metin, T. (2006). Kırıkkale İl Merkezinde Görev Yapan Okul İdarecilerinin ve Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesine Bakış Açıları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okutan, M. (2010). Türk Eğitim Sistemi'nde Demokrasi Eğitimi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), 938-946.

Özpolat, A. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 50, 11-13.

Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü, Milli Eğitim Dergisi, 146, 67-71.

Tezgel, R. (2006). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları. No:118. Ankara.

Yanıklar, C. ve Elyıldırım, Ü. Y. (2004). Demokrasi Eğitimi ve Pratik Uygulamalar. Çoluk Çocuk Dergisi. 44, 27–29. Kök Yayıncılık: Ankara.